

MASARYKOVA UNIVERZITA
Z2069 Statistické metody a zpracování dat II
Analýza časových řad

Příklady časových řad a jejich použití

- vývoj cen akcií
- objem obchodování na burze
- průměrný roční odtok vody z povodí
- vývoj počtu obyvatelstva určité lokality
- maximální denní srážkové úhrny na určité stanici

Základní pojmy

Časová řada je chronologicky uspořádaná posloupnost hodnot určitého statistického ukazatele.

$$y_t = f(t) \quad y_1, y_2, \dots, y_n \quad y = \text{ukazatel}$$

$$y_t, \text{ kde } t=1, 2, \dots, n \quad t = \text{časová proměnná}$$

$$n = \text{počet členů řady}$$

Pomocí časových řad můžeme zkoumat **dynamiku** jevů v čase. Mají základní význam pro **analýzu příčin**, které na tyto jevy působily a ovlivňovaly jejich chování v minulosti, tak pro **předvídaní** jejich budoucího vývoje.

Problémy při sestavování časových řad

- Problém volby časových bodů pozorování
- Problémy s délkou časové řady
- Problémy s kalendářem
- Problémy s nesrovnatelností jednotlivých měření

Uvedené problémy mohou vést k narušení **homogenity** časové řady

Maximální denní nárazy větru a počty dnů s nárazy větru na stanici Praha, Karlov v období 1921-1990

Transformace časové řady

Jedná se o úpravu původní časové řady, tak aby

1. splňovala podmínky pro následnou analýzu (např. stacionarita atd.)
2. zvyrazňovala dále analyzovanou složku

Běžné druhy transformací:

- přidání konstanty $y = y + C$
- linearizace řady $y = \ln(y)$
- odečtení průměru $y = y - \bar{y}$
- standardizace $y = \left(\frac{y - \bar{y}}{s_d} \right)$
- odečtení hodnot trendové funkce (viz. stacionarita)

Základní typy časových řad

Časové řady **deterministické** - neobsahují prvek náhody ($\sin(x)$) a **stochastické** (realizace náhodného procesu)

Časové řady **absolutních** veličin (přímo zjišťovaných)

- okamžikové (počet obyvatel – k datu sčítání)
- intervalové (denní úhrn srážek)

Časové řady **odvozené**

- průměrných veličin (řada klouzavých průměrů)
- poměrných – relativních veličin (řada hektarových výnosů)

Časové řady **ekvidistantní** a **neekvidistantní**

Okamžikové časové řady

Jsou spojité v čase, záleží u nich na rozhodném okamžiku setření. Hodnota nezávisí na délce intervalu, za který je znak zjišťován.

Okamžikové ukazatele za několik intervalů nesčítáme. Je však pro ně typické počítání průměrů v čase. Průměr okamžikové veličiny za určité období označujeme jako tzv. **chronologický průměr**. Nejprve spočteme průměr za časové okamžiky t_{i-1} a t_i , pro $i=2$ až n . Z těchto hodnot určíme průměr pro celou řadu:

$$\bar{y} = \frac{\frac{1}{2}y_1 + y_2 + \dots + y_{n-1} + \frac{1}{2}y_n}{n-1}$$

Uvedený vztah platí v případě, že délka všech intervalů je konstantní. Pokud ne, je nutné jednotlivé dílčí průměry vážit délkami intervalů a vypočítat vážený chronologický průměr.

Intervalové časové řady

Jednotlivé hodnoty se vztahují k **časovým úsekům** a přímo závisí na jejich délce.

Hodnotu intervalového ukazatele zjištěnou za časový interval (t_{i-1}, t_i) označme q_i a přiřazujeme ji ke středu časového intervalu. Časovou řadu hodnot q_i označujeme intervalovou **řadou běžných hodnot**.

Za delší časové období lze intervalové ukazatele shrnout a vytvářet **součtové (kumulativní) řady**. Součtová řada vznikne postupným sčítáním hodnot za sebou jdoucích časových intervalů. Podle průběhu součtové řady můžeme posoudit rovnoměrnost vývoje hodnot znaku.

Požadavkem sestavování intervalových časových řad je **konstantnost** délky časového intervalu. V řadě případů tento požadavek není splněn (např. počet dnů v měsíci).

Dalším typem součtových časových řad jsou **řady klouzavých úhrnů**. Jsou vhodné ke srovnání úrovně řady ve sledovaném období s úrovní řady období předešlého.

Odvozené ukazatele časové řady

Při práci s časovými řadami je typické, že často pracujeme ne přímo s původní časovou řadou, ale s nějakou její **transformací**.

Absolutní přírůstek (první diference) $\Delta y_t = y_t - y_{t-1}$

Jsou-li členy v řadě absolutních přírůstků prakticky konstantní, potom hodnoty řady lineárně rostou (klesají).

Relativní přírůstek $\delta_i = \frac{\Delta y_i}{y_{i-1}} = \frac{y_i - y_{i-1}}{y_{i-1}} = \frac{y_i}{y_{i-1}} - 1$

Informuje nás o rychlosti (tempu) růstu

Odvozené ukazatele časové řady

Koeficient růstu (**řetězový index**): vyjadřuje, o kolik procent vzrostla hodnota časové řady v okamžiku t_i ve srovnání s hodnotou řady v čase t_{i-1} .

$$k_i = \delta_i + 1 = \frac{y_i}{y_{i-1}} \cdot 100(\%)$$

Průměrný koeficient růstu: pro celou řadu se vypočte jako geometrický průměr jednotlivých hodnot koeficientů růstu.

$$\bar{k} = \sqrt[n]{k_1 \cdot k_2 \cdot \dots \cdot k_{n-1}} = \sqrt[n]{\frac{y_2}{y_1} \cdot \frac{y_3}{y_2} \cdot \dots \cdot \frac{y_n}{y_{n-1}}} = \sqrt[n]{\frac{y_n}{y_1}}$$

Uvedený výpočet je vhodný pouze v případě stálého a přibližně stejného růstu hodnot řady.

Odvozené ukazatele časové řady

Pro účely srovnání různých časových řad se jejich hodnoty převádějí na tzv. **bazické indexy** (indexy se stálým základem):

$$k_i = \frac{y_i}{y_z} \cdot 100(\%)$$

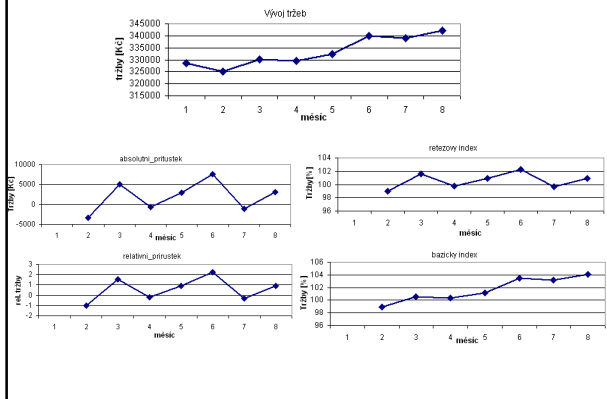
Hodnota y_z je obvykle prvním nebo posledním členem časové řady (základ).

Odvozené ukazatele časové řady

	B	C	D	E	F	G	H
6	měsíc	t	tržba	absolutní přírůstek	relativní přírůstek	řetězový index koeficient růstu	bazický index (z=1)
7	leden	1	328541	.	.	.	100.0
8	únor	2	325154	-3387	-1.0309	99.0	99.0
9	březen	3	330244	5090	1.5654	101.6	100.5
10	duben	4	329570	-674	-0.2041	99.8	100.3
11	květen	5	332489	2919	0.8857	100.9	101.2
12	červen	6	340025	7536	2.2665	102.3	103.5
13	červenec	7	338962	-1063	-0.3126	99.7	103.2
14	srpen	8	342110	3148	0.9287	100.9	104.1

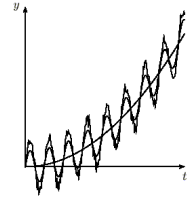
- Absolutní přírůstek =D8-D7
- Relativní přírůstek =E8/D7*100
- Řetězový index =D8/D7*100
- Bazický index =D8/\$D\$7*100

Odvozené ukazatele časové řady

Základy analýzy časových řad

- Hlavní cíle analýzy časových řad
1. odhalení zákonitostí a **příčin dosavadního vývoje**
 2. **prognóza** chování časových řad

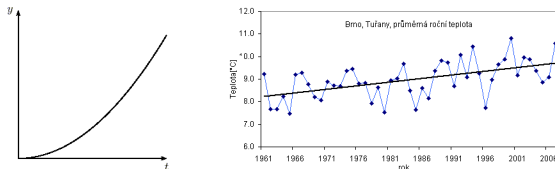

Každá řada může obsahovat čtyři základní složky:

- **trend** (T_t)
- **periodická (sezónní) složka** (S_t)
- **cyklická složka** (C_t)
- **náhodná složka** (ε_t)

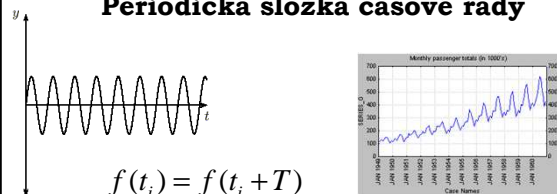
První tři složky tvoří systematickou část řady.

Trendová složka časové řady

- **Trend** je obecná tendence vývoje zkoumaného jevu za dlouhé období.
- Je výsledkem dlouhodobých a stálých procesů (v měřítku posuzované délky časové řady).
- Trend může být lineární či nelineární.
- Trend může být rostoucí, klesající nebo může existovat řada bez trendu (s nulovým trendem).
- Časové řady bez trendu se označují jako stacionární.

Periodická složka časové řady

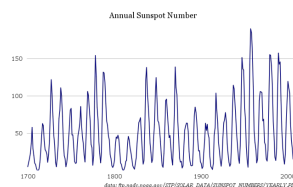
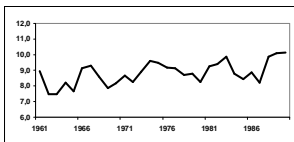

$$f(t_i) = f(t_i + T)$$

- **Periodická složka** je pravidelně se opakující odchylka od trendové složky s pevnou délkou **periody T**.
- Perioda této složky je menší než celková velikost sledovaného období.
- Typickým případem jsou **sezónní kolísání** a nebo řady denních, měsíčních, čtvrtletních ukazatelů.
- Příčiny sezónnosti jsou různé, většinou však dobře definovatelné.
- Sezónnost je typická pro časové řady ekonomických ukazatelů.

Cyklická složka

$$f(t_i) \approx f(t_i + \bar{T})$$

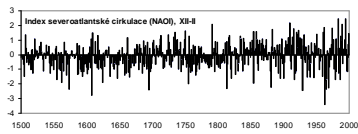
- **Cyklická složka** udává kolísání okolo trendu v důsledku dlouhodobého cyklického vývoje.
- Cyklická složka může vykazovat změny v délce a amplitudě cyklu.
- Délka cyklu je tedy většinou neznámá. (př. demografický trend, kolísání teploty vzduchu).
- Délka cyklu je tedy delší než 1 rok. V některých případech se označuje jako „střednědobý trend“.
- Bývá typickou součástí časových řad meteorologických prvků (př. problém globálního oteplování) či hydrologických jevů.

Náhodná složka časové řady

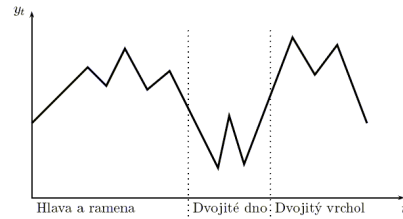
- **Náhodná (stochastická) složka** se nedá popsat žádnou funkcí času.
- "Zbývá" po vyloučení trendu, sezónní a cyklické složky.
- Jejím zdrojem jsou v **jednotlivostech** nepostizitelné jevy.
- Lze ji však popsat pravděpodobnostně.

Grafické metody analýzy časových řad

- První analýza spočívá v grafickém znázornění průběhu řady.
- Graf slouží k prvotnímu posouzení tendence změn či k hledání opakujících se jevů („patterns“).
- I tyto jednoduché metody umožňují velmi krátkodobou předpověď.
- Graf však velmi dobře může znázorňovat nehomogenity, porovnávat dvě či více řad mezi sebou, ...
- Slouží k výběru vhodné metody analýzy.

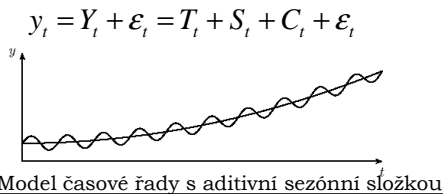
Grafické metody analýzy časových řad

Vývoj kurzu akcii – příklad výskytu jednoduchých obrazců (patterns) v časové řadě

Klasický (formální) model analýzy časových řad

- Klasický model je pouze popisem jednotlivých složek časové řady jako forem pohybu, ne poznáním příčin.
- Jedná se o **dekompozici** na jednotlivé složky a jejich formální popis např. tzv. **aditivním modelem**:
- Základem je popis systematické složky (trendu, cyklických a periodických kolísání).

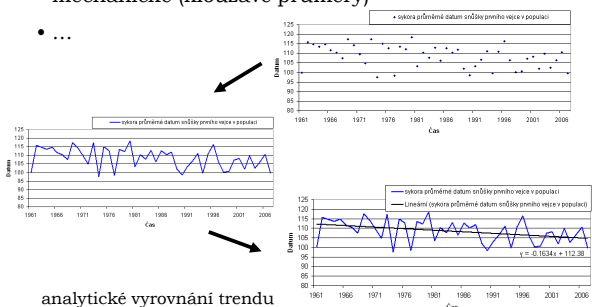

Analýza trendu

- Klasický přístup** založený na matematicko-statistickém modelování. Modelované parametry jsou **KONSTANTNÍ** v čase. Neadaptivní metody – např. regresní modely. Umožňují snadnou předpověď.
- Adaptivní přístup** – parametry se v čase **VYVÍJEJÍ**. Například charakter lineárního trendu se mění (mění se směrnice trendu). Za jednoduchou adaptivní metodu lze považovat i metodu klouzavých průměrů (viz. dále).

Analýza trendu – základní metody vyrovnávání:

- analytické (popis časové řady funkcí)
- mechanické (klouzavé průměry)
- ...

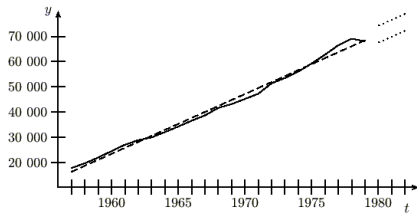
Analýtické vyrovnávání trendu matematickou křivkou

$$y_t = Tr_t + E_t$$

- Patří mezi neadaptivní metody. Vychází z předpokladu, že se trend po celou sledovanou dobu nemění a že je možné ho popsat některým typem matematické křivky.
- Identifikace trendu se redukuje na výběr správného typu matematické křivky a odhad jejich parametrů.
- Na problém analýzy trendu lze pohlížet jako na speciální případ **regresní závislosti**, kdy nezávisle proměnnou je čas.
- Časovou řadu vyrovnáváme křivkou, která nejlépe vystihuje její vývojový trend. Výpočet parametrů křivky se děje **metodou nejmenších čtverců**.

Lineární trend

$$y_t = b_0 + b_1 t$$

Parametr b_1 představuje přírůstek hodnoty y připadající na jednotkovou změnu časové proměnné. Řada se vyznačuje konstantními absolutními přírůstky (první diference).

Lineární trend

Hodnoty parametrů b_0 a b_1 získáme metodou nejmenších čtverců obdobně jako v případě jednoduché lineární regrese, tedy:

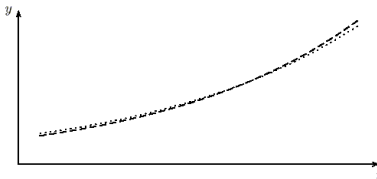
$$b_1 = \frac{\sum_{t=1}^n t y_t - \bar{t} \sum_{t=1}^n y_t}{\sum_{t=1}^n t^2 - n \bar{t}^2} \quad b_0 = \bar{y} - b_1 \bar{t}$$

Předpověď budoucí hodnoty (**bodová předpověď**) má tvar:

$$\hat{y}_T = b_0 + b_1 T$$

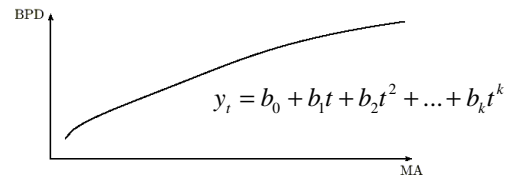
Exponenciální trend

$$y_t = b_0 \cdot b_1^t$$

Parametr b_1 představuje průměrný přírůstek hodnot y_t . Ty se chovají jako členy geometrické posloupnosti. Protože se již nejedná o funkci lineární v parametrech, lze k odhadu exponenciálního trendu využít metody nejmenších čtverců pouze po její **logaritmické transformaci**: $\log y_t = \log b_0 + t \cdot \log b_1$

Polynomický trend

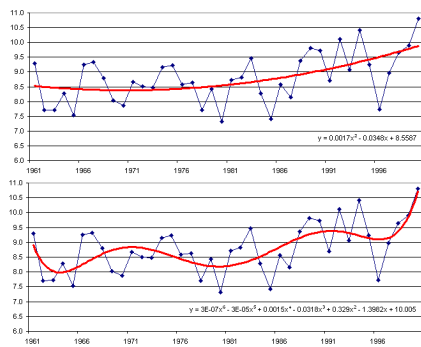

Při volbě stupně polynomu je třeba postupovat opatrně. Vyšší stupeň zajišťuje těsnější proložení empirických hodnot křivkou, vede ale k nestabilitě trendu.

Vyšší polynomy se většinou vůbec nehodí k extrapolacím.

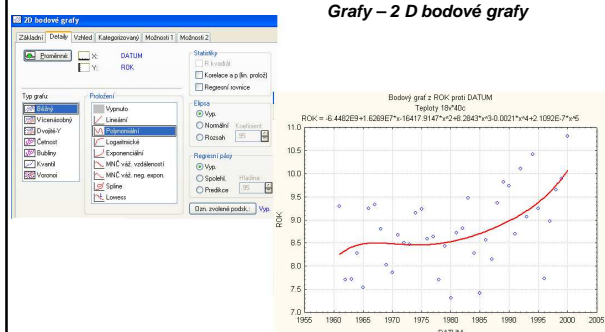
K odhadu parametrů lze využít MŇČ.

Polynomický trend

Rozdíly v proložení časové řady polynomem 2. (nahore) a 6. (dole) stupně

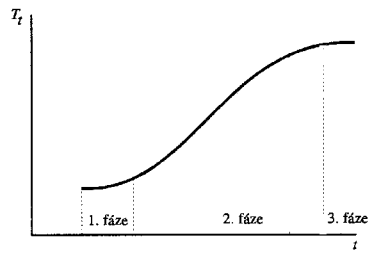
Polynomický trend

Proložení časové řady polynomem 5 stupně v programu Statistica

Logistická křivka

$$y_t = \frac{1}{k + b_0 \cdot b_1^t}$$

Křivka má tři úseky, první je charakterizován pozvolným vzestupem, druhá v okolí inflexního bodu prudkým růstem a třetí určitou vrcholovou stagnací. (patří mezi tzv. S-křivky).

Verifikace modelu

Je zapotřebí zhodnotit statistickou **významnost** odhadnutých **parametrů** modelu i **modelu** jako celku.

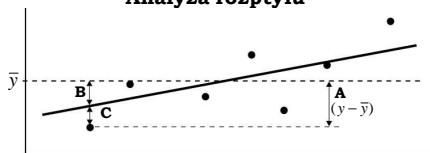
MNČ – podstatou je, že model vždy vysvětlí pouze **část** variability (proměnlivosti) pozorovaných dat.

Je nutné zjistit (testovat), zda model jako celek dává lepší vysvětlení, než je možné očekávat jako důsledek náhody a to na jisté hladině významnosti.

Koeficient determinance R^2 – základní ukazatel vhodnosti použitého modelu (vzorec a interpretace viz. korelační počet)

Analýza rozptylu

Analýza rozptylu

$$s_y^2 = s_{\hat{y}}^2 + s_{y-\hat{y}}^2$$

A. Rozptyl empirických hodnot (celkový) $s_y^2 = \frac{1}{n} \sum_{t=1}^n (y_t - \bar{y})^2$

B. Rozptyl vyrovnaných hodnot (modelový) $s_{\hat{y}}^2 = \frac{1}{n} \sum_{t=1}^n (\hat{y}_t - \bar{y})^2$

C. Rozptyl reziduální $s_{y-\hat{y}}^2 = \frac{1}{n} \sum_{t=1}^n (y_t - \hat{y}_t)^2$

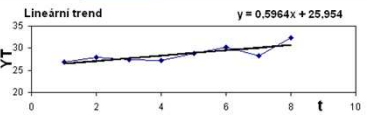
Interpretace výsledků analýzy rozptylu

Model vysvětluje více než 63 % proměnlivosti studované charakteristiky v čase

VÝSLEDEK

Regresní statistika	
Násobná R	0,792711
Hodnota spolehlivosti R	0,636343
Nastavená hodnota spolehlivosti R	0,575733
Chyba stř. hodnoty	1,192911
Pozorování	8

ANOVA		SS	MS	F	Významnost F	p-hodnota
Regrese	1	14,94054	14,94054	10,4990566	0,017681891	
Rezidua	6	8,538214	1,423036			
Celkem	7	23,47875				

Interpretace: $p < 0,05$ - existuje statisticky významný rozdíl mezi rozptylem vysvětleným regresní přímkou (tedy modelem trendu) a zbytkovým (reziduálním) rozptylem – zvolený model trendu je vhodný

Kritéria pro volbu vhodného modelu trendové funkce I.

A. Volba vhodné trendové funkce by v první řadě měla vycházet z **věcné analýzy zkoumaného jevu**.

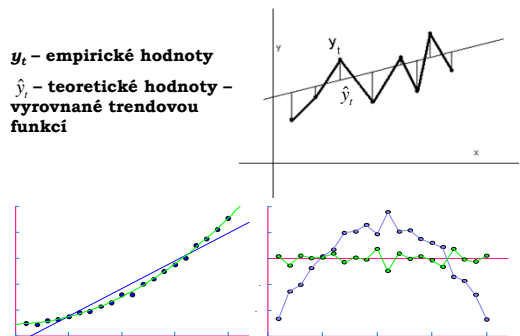
Ta nám umožní zaměřit se na určité typy (skupiny) funkcí či některé jiné předem vyloučit – jde o funkce rostoucí či klesající, má inflexní bod či je nekonečně rostoucí.

Pro použitou trendovou funkci je důležité, zda má (logistický trend) či nemá (lineární trend – růst řady není ničím omezen) asymptotu. Je to důležité pro předpovídání chování časové řady.

Kritéria pro volbu vhodného modelu trendové funkce II.

B. Analýza grafu časové řady a analýza reziduí.

y_t – empirické hodnoty
 \hat{y}_t – teoretické hodnoty –
 vyrovnané trendovou
 funkcí

Kritéria pro volbu vhodného modelu trendové funkce III (objektivní)

Spočívají v minimalizaci předem zvoleného kritéria (jako v případě regresní analýzy). Za toto kritérium se nejčastěji bere součet čtverců odchylek empirických hodnot y_t od hodnot vyrovnaných \hat{y}_t (**součet čtvercových chyb**):

$$SSE = \sum_{t=1}^n (y_t - \hat{y}_t)^2$$

Z uvažovaných funkcí se vybírá ta s nejmenší hodnotou reziduálního součtu čtverců.

POZOR – jde o formální kritérium. Např. použijeme-li polynom vysokého stupně, může být reziduální součet čtverců i nulový, avšak zcela nepoužitelný.

Objektivní kritéria pro volbu vhodného modelu trendové funkce III

Počítačové programy obvykle nabízejí následující míry vhodnosti zvolené trendové funkce:

Střední chyba odhadu (M.E. – Mean Error)

$$M.E. = \frac{\sum_{t=1}^n (y_t - \hat{y}_t)}{n}$$

Střední čtvercová chyba odhadu (M.S.E. – Mean Square Error)

$$M.S.E. = \frac{\sum_{t=1}^n (y_t - \hat{y}_t)^2}{n}$$

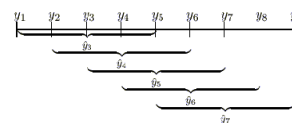
Je to nejpoužívanější kritérium.

Informativní testy pro volbu vhodné trendové křivky:

Trend	Informativní test
lineární	První diference $(y_{t+1} - y_t)$ jsou přibližně konstantní
kvadratický	Druhé diference $(y_{t+2} - 2y_{t+1} + y_t)$ jsou přibližně konstantní
exponenciální	Podíly sousedních hodnot (y_{t+1}/y_t) resp. První diference logaritmu tvaru $(\log y_{t+1} - \log y_t)$ jsou přibližně konstantní
logistický	Křivka prvních diferencí $(y_{t+1} - y_t)$ se podobá křivce normální hustoty, podíly $(1/y_{t+2} - 1/y_{t+1}) / (1/y_{t+1} - 1/y_t)$ jsou přibližně konstantní
Gompertzova křivka	Podíly $(\log y_{t+2} - \log y_{t+1}) / (\log y_{t+1} - \log y_t)$ jsou přibližně konstantní

Mechanické vyrovnávání trendu metodami klouzavých průměrů

Používá se v případě, že se trend mění a nelze ho vyrovnat „globálně“ jednou matematickou křivkou. Metoda je vhodná pro neperiodické řady, neumožňuje extrapolaci hodnot.

Vlastní průměry se používají jako **prosté** či **vážené**. V některých případech lze použít klouzavých mediánů. Klouzavé průměry mohou být **necentrované** a **centrované**

Metody klouzavých průměrů

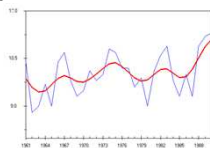
Jako klouzavé průměry obecně označujeme lineární kombinace členů původní řady.

prosté
$$\frac{1}{5}(y_{t-2} + y_{t-1} + y_t + y_{t+1} + y_{t+2})$$

vážené
$$\frac{1}{8}(y_{t-2} + 2y_{t-1} + 2y_t + 2y_{t+1} + y_{t+2})$$

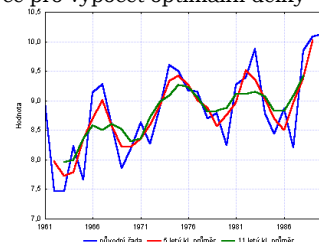
Patří mezi tzv. **adaptivní** přístupy k trendové složce časové řady.

Tzv. **polynommické** klouzavé průměry umožňují vyrovnání hodnot na počátku a konci časové řady

Volba řádu klouzavých průměrů

- Subjektivní posouzení charakteru dat
- Délka klouzavých průměrů by měla odpovídat periodě sezónních či cyklických fluktuací
- Vzorce pro výpočet optimální délky

Obsahuje-li řada sezónní složku, je vhodné volit řád klouzavých průměrů tak, aby zahrnoval celou délku periody sezónní složky.

Centrováné klouzavé průměry

Ve většině případů se používají klouzavé průměry liché délky, u **sudé délky** je problém s přiřazením hodnot časovému okamžiku.

V ekonomických časových řadách, které často obsahují sezónní složku 4 (řady čtvrtletních hodnot) či 12 (řady měsíčních hodnot), se tento problém řeší tzv. **centrováním**.

Výsledné klouzavé průměry pro sudou délku klouzavé části vypočteme jako **průměry dvou sousedních klouzavých průměrů** liché délky.

Centrováné klouzavé průměry

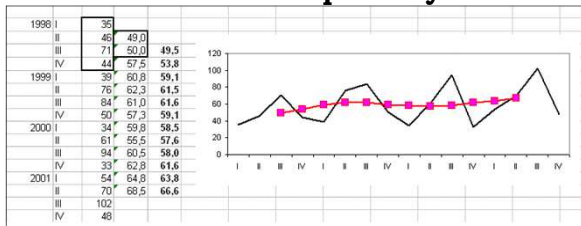
Příklad: Abychom vystihli roční chod určitého ukazatele, chceme pro řadu měsíčních hodnot použít klouzavých průměrů délky 12.

Shlazená hodnota však spadá doprostřed mezi „červen“ a „červenec“. Další shlazená hodnota pak mezi „červenec“ a „srpen“.

Tyto dva jednoduché klouzavé průměry vezmeme a zprůměrnujeme. Výsledek pak už můžeme přiřadit k „červencové“ hodnotě. Tedy vytváříme klouzavé průměry o délce 13:

$$\hat{y}_t = \frac{1}{2} \left(\frac{1}{12} (y_{t-6} + y_{t-5} + \dots + y_{t+5}) + \frac{1}{12} (y_{t-5} + y_{t-4} + \dots + y_{t+6}) \right) = \frac{1}{24} (y_{t-6} + 2y_{t-5} + 2y_{t-4} + \dots + 2y_{t+5} + y_{t+6})$$

Centrováné klouzavé průměry

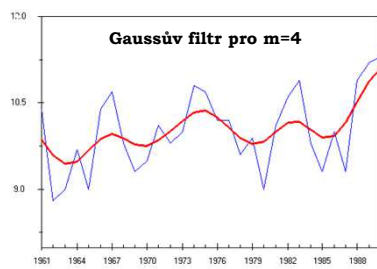
Obecně místo jednoduchých klouzavých průměrů délky 2m vytváříme centrováné klouzavé průměry délky 2m+1 podle tohoto obecného vzorce:

$$\hat{y}_t = \frac{1}{4m} (y_{t-m} + 2y_{t-m+1} + \dots + 2y_{t+m-1} + y_{t+m})$$

m - polovina řady klouzavých průměrů (shlazovacího okna)

Vážené klouzavé průměry

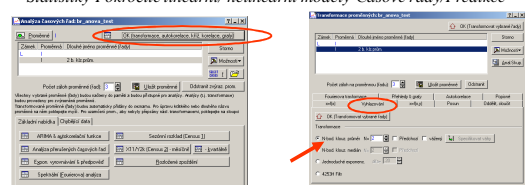
- Jednotlivé členy úseku řady přiřazeny váhy.
- Tyto váhy většinou lineárně klesají směrem do středního (vyrovnávaného) členu.
- Váhy mohou mít také např. podobu tzv. gaussova filtru.

Člen řady	váha
y_{t-4}	0,014
y_{t-3}	0,048
y_{t-2}	0,117
y_{t-1}	0,201
y_t	0,241
y_{t+1}	0,201
y_{t+2}	0,117
y_{t+3}	0,048
y_{t+4}	0,014

Analýza časových řad v programu Statistica

Statistiky-Pokročilé lineární/ nelineární modely-Časové řady/Predikce

Výpočet klouzavých průměrů

... a EXCEL

Pozor na vykreslování klouzavých průměrů v programu EXCEL !!!

Analýza sezónní složky časových řad (sezónní očišťování)

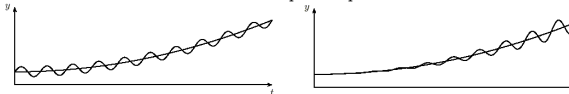
1. klasický přístup k sezónní dekompozici
2. úvod do autokorelační analýzy

Sezónní složka S_t je typická pro časové řady, jejichž interval pozorování je kratší než jeden rok (sezóna může mít délku týden, měsíc, roční období).

Objevuje se v řadách ekonomických (tržby, produkce, ...), ale i v řadách meteorologických prvků (roční chod teploty vzduchu).

Řada obsahující sezónní složku se vyznačuje pravidelným opakováním hodnot kolem trendu a toto opakování může mít délku např. 7 dnů (do týdne), 12 měsíců či 4 roční období (do roku).

Sezónní složka může mít aditivní resp. multiplikativní charakter

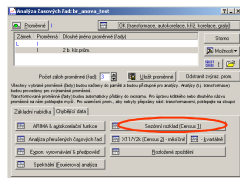
Obecný model řady při sezónním očišťování

Trendovou a cyklickou složku považujeme za jeden celek:

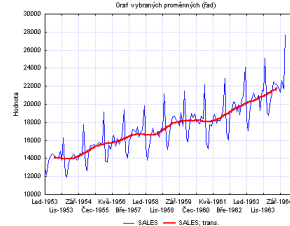
$$\text{aditivní model: } Y_t = TC_t + S_t + \varepsilon_t$$

Y_t je pozorovaná hodnota časové řady v čase t .

Statistiky-Pokročilé lineární/nelineární modely-Časové řady/Predikce

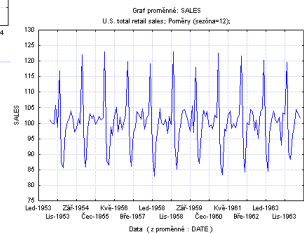

Jednotlivé kroky analýzy sezónní složky

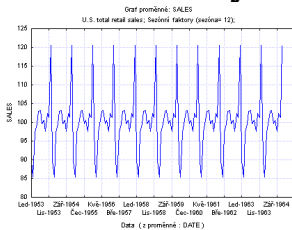

1. Z **originální** řady obsahující sezónní složku je vypočtena řada **klouzavých průměrů** s délkou klouzavých průměrů rovnou délce sezónní složky.

2. Vytvoříme novou řadu jako rozdíl řady původní a řady **shlazené**.

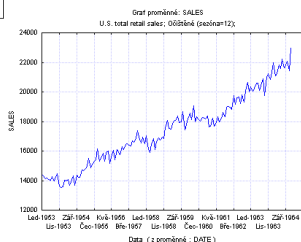

Jednotlivé kroky analýzy sezónní složky

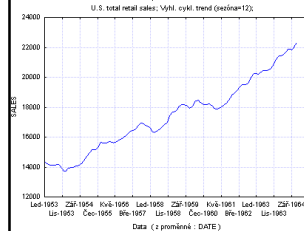

3. Tzv. **sezónní komponenty** jsou vypočteny jako průměr pro každý člen v rámci sezóny. Výsledné hodnoty představují průměrnou sezónní složku v časové řadě.

4. **Sezónně očištěná řada** (tedy řada obsahující vedle náhodné složky ještě složku TC) se potom vyjádří jako rozdíl řady originální a sezónní komponenty.

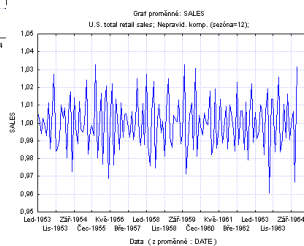

Jednotlivé kroky analýzy sezónní složky

5. **Složka TC_t** se většinou aproximuje řadou shlazenou váženým klouzavým průměrem délky 5 se symetrickými vahami (1, 2, 3, 2, 1).

6. Obdobně lze izolovat **náhodnou složku** jako rozdíl řady sezónně očištěné a řady se zvýrazněnou složkou TC_t (viz. bod 5).

Autokorelace časových řad

Autokorelační analýza - metoda, kterou lze zkoumat vzájemné vztahy mezi hodnotami jedné časové řady.

Může sloužit jako metoda k definování sezónní a cyklické složky časových řad.

Jejím základem je výpočet **autokorelačního koeficientu**, resp. **autokorelační funkce**.

Autokorelační koeficient

Autokorelační koeficient r_k je relativní míra proměnlivosti členů časové řady posunutých o určitou hodnotu k . Definuje vztah mezi členy časové řady y_t a y_{t+k} .

Posun k se z angličtiny označuje jako **lag**. Je to tedy korelační koeficient vypočtený mezi jednotlivými členy časové řady, mezi kterými je $k-1$ jiných pozorování tedy $lag = k$ a označujeme ho jako autokorelační koeficient k -tého řádu.

Pro $k = 0$ je hodnota $r_0 = 1$ - je to vlastně hodnota korelačního koeficientu.

Základní pojmy

Rozptyl (variance) – míra variability (proměnlivosti) statistického znaku x

$$s_x^2 = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n-1}$$

Kovariance – absolutní míra vzájemné variability dvou statistických znaků $x; y$

$$s_{xy} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{n-1}$$

Korelace – relativní míra vzájemné variability dvou statistických znaků $x; y$

$$r_{xy} = \frac{s_{xy}}{s_x \cdot s_y}$$

Základní vztahy

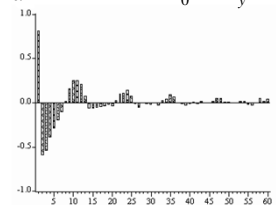
Autokovariance – absolutní míra proměnlivosti členů časové řady y posunutých o určitou hodnotu k .

$$c_k = \frac{\sum_{i=1}^{n-k} (y_i - \bar{y})(y_{i+k} - \bar{y})}{n-k-1}$$

Autokorelace – relativní míra proměnlivosti členů časové řady y posunutých o určitou hodnotu k .

$$r_y(k) = \frac{c_k}{c_0} = \frac{c_k}{s_y^2}$$

Autokorelační funkce – hodnoty $r_y(k)$ pro $k=1, 2, \dots, M$, kde $M < N/2$, N – délka řady

Autokorelační funkce

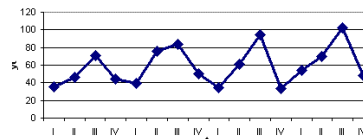
Autokorelační funkce (ACF) je potom závislost mezi hodnotami autokorelačního koeficientu a hodnotami posunu k .

Vyjadřuje se formou grafu – tzv. **korelogramu** (viz. obrázek). Na ose x jsou hodnoty lag (k), na ose y hodnoty autokorelačního koeficientu.

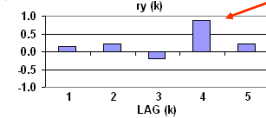
Hodnoty autokorelační funkce se pohybují v intervalu – 1,1.

ACF je vhodným nástrojem k posouzení, zda časová řada obsahuje cyklickou či periodickou složku a také zda je či není řadou náhodných čísel – tedy do jaké míry je možné ji extrapolovat (předpovídat).

Princip autokorelace časové řady

LAG (k)	ry (k)
0	1.00
1	0.14
2	0.23
3	-0.19
4	0.89
5	0.21

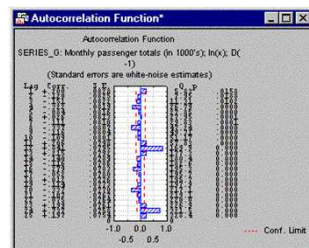
Interpretace ACF I

Korelogram bývá doplňován intervaly spolehlivosti, kterými lze hodnotit statistickou významnost autokorelačních koeficientů.

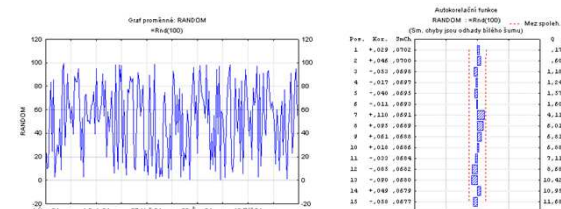
95 % interval spolehlivosti ACF lze z dostatečnou přesností zkonstruovat ze vztahu:

$$\pm \frac{2}{\sqrt{N}}$$

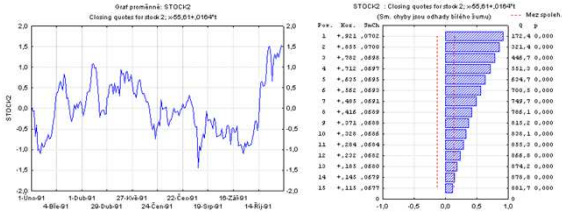
N – délka časové řady

Časová řada náhodných čísel (bílý šum) a její autokorelační funkce

Časová řada bez periodické složky se silnou autokorelací a její autokorelační funkce

Časová řada obsahující výraznou sezónní složku a její autokorelační funkce

